

»Prepoznavanje in zdravljenje dehidracije in elektrolitskih motenj pri umirajočem bolniku«

Maja Ebert Moltara

Vodja oddelka za akutno paliativno oskrbo

Onkološki inštitut Ljubljana

mebert@onko-i.si

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

Designated Centre
of Expertise
Oncology and
Palliative Care

Paliativna oskrba
je aktivna celostna pomoč pacientom vseh starosti z
napredujočo kronično neozdravljivo boleznijo ter
njihovim bližnjim, slednjim tako v času bolezni kot v
procesu žalovanja.

Državni program paliativne oskrbe, 2010
(WHO definition of palliative care)

Njen glavni cilj je **čim večje kakovost življenja.**

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

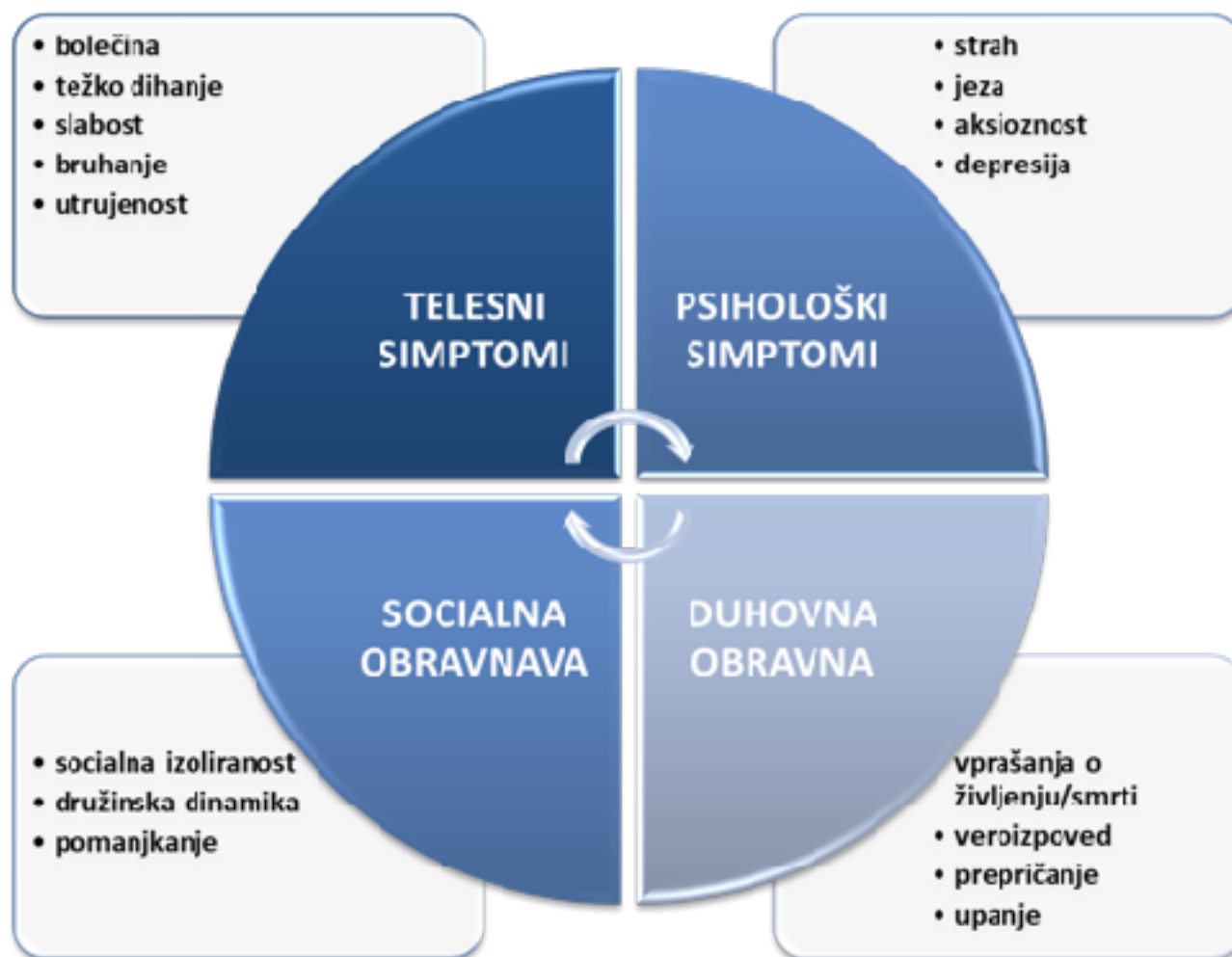
INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

4D OBRAVNAVA

TERMINOLOGIJA

... pri nas imamo
paliativnega bolnika...

Prosimo za ...

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Society
of Medical Oncology
and Palliative Care

TERMINOLOGIJA

... pri nas imamo
paliativnega bolnika...
v terminalni fazi...
Prosimo za ...

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

PALIATIVNA OSKRBA

ZGODJA PALIATIVNA OSKRBA

PODPORNA TERAPIJA

„BEST SUPPORTIVE CARE“

HOSPIC OSKRBA

„END-OF-LIFE CARE“

„TERMINAL CARE“

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

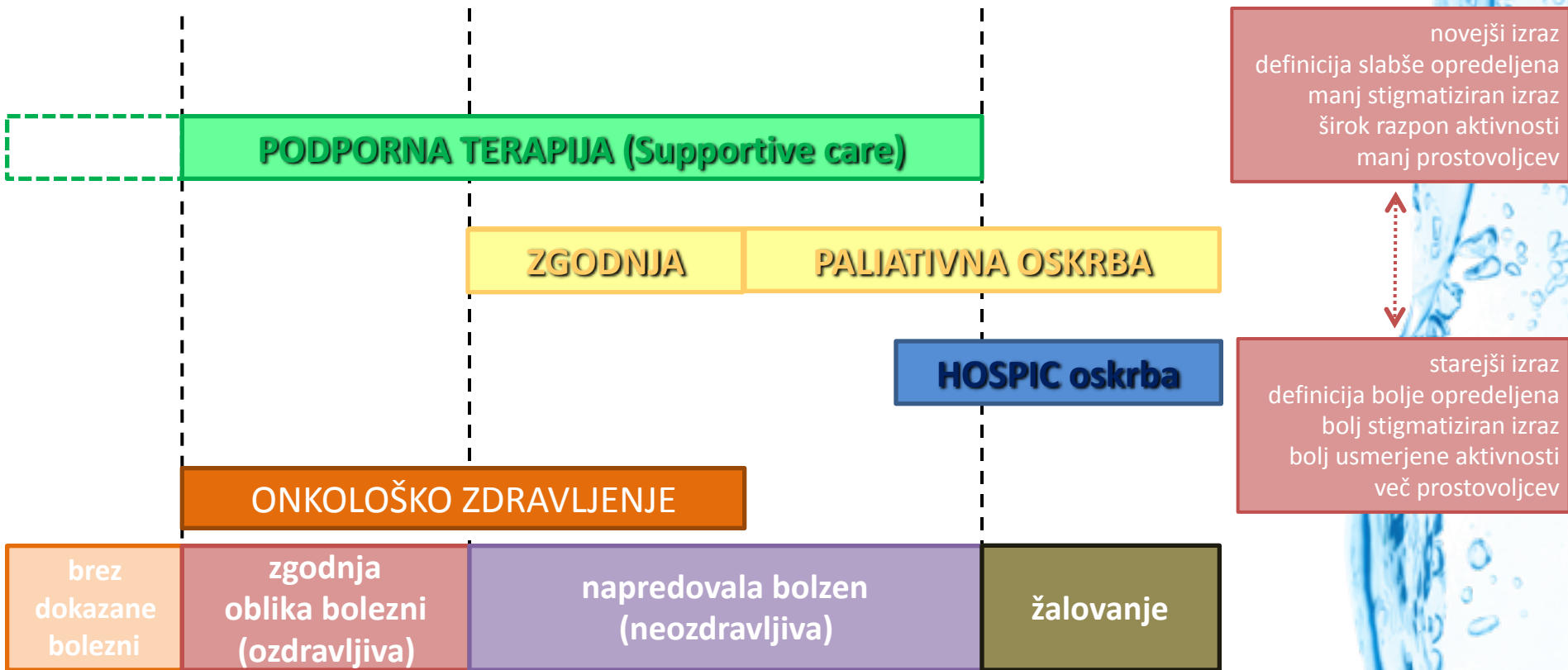
ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

Umestitev paliativne oskrbe

Hui, D. *et al.* Concepts and definitions for “supportive care,” “best supportive care,” “palliative care,” and “hospice care” in the published literature, dictionaries, and textbooks. *Support. Care Cancer* 21, 659–685 (2013).

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

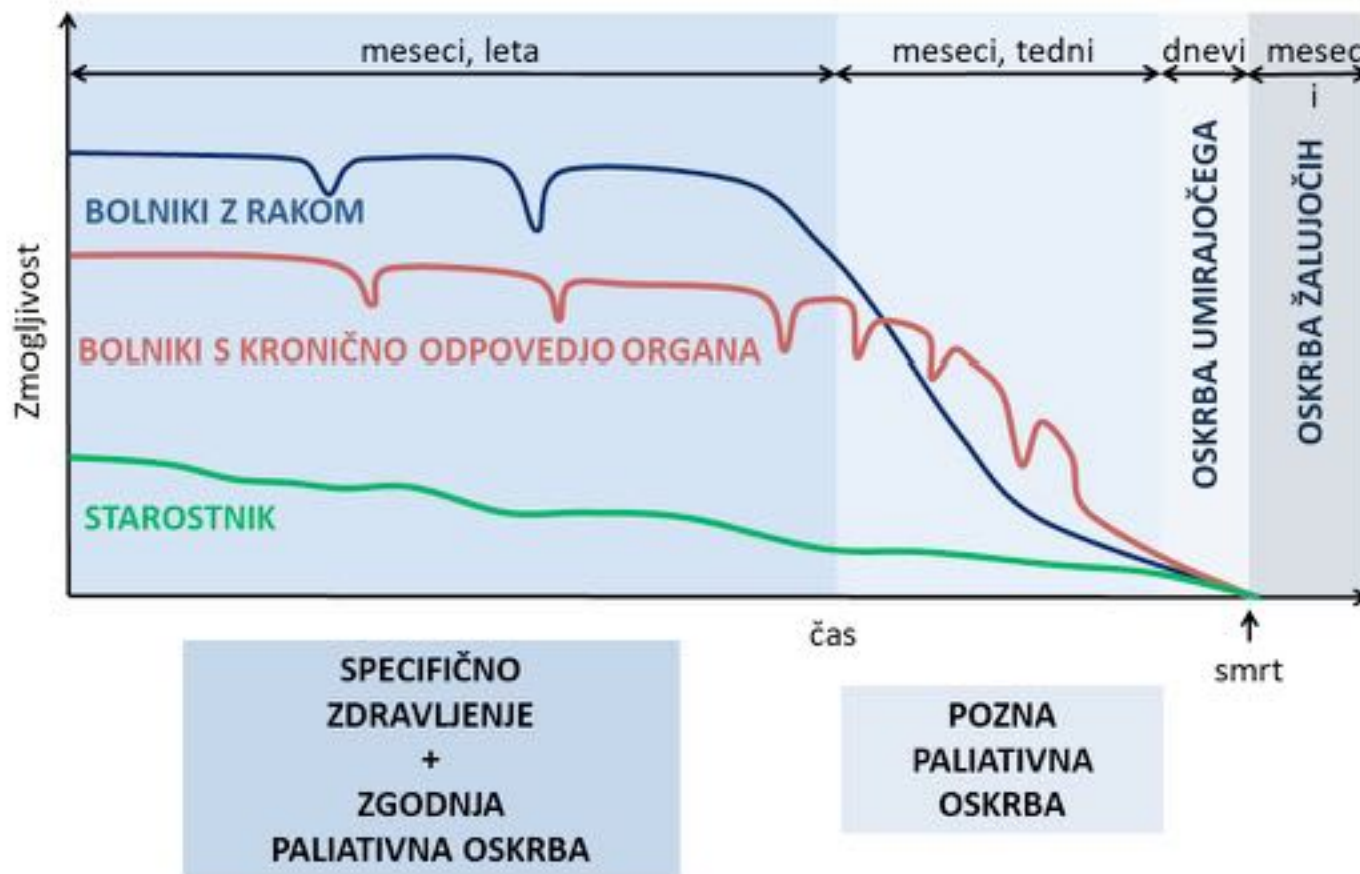
ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

OBDOBJA PALIATIVNE OSKRBE pri BOLNIKU Z RAKOM:

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

The NEW ENGLAND JOURNAL of MEDICINE

ORIGINAL ARTICLE

Early Palliative Care for Patients with Metastatic Non–Small-Cell Lung Cancer

Jennifer S. Temel, M.D., Joseph A. Greer, Ph.D., Alona Muzikansky, M.A.,
Emily R. Gallagher, R.N., Sonal Admane, M.B., B.S., M.P.H.,
Vicki A. Jackson, M.D., M.P.H., Constance M. Dahlin, A.P.N.,
Craig D. Blinderman, M.D., Juliet Jacobsen, M.D., William F. Pirl, M.D., M.P.H.,
J. Andrew Billings, M.D., and Thomas J. Lynch, M.D.

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

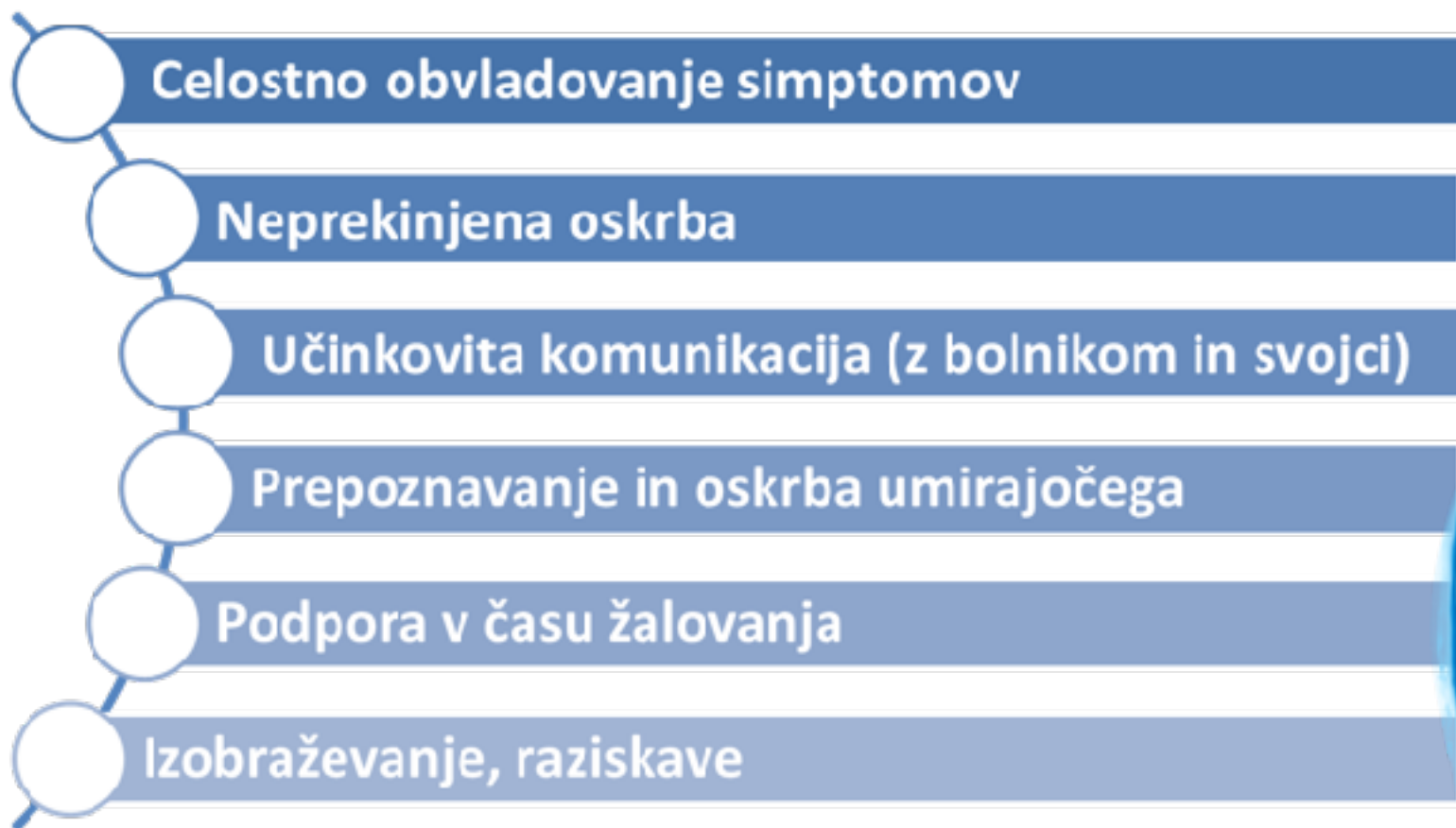
ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Center
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

KLJUČNI DELI PALIATIVNE OSKRBE

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

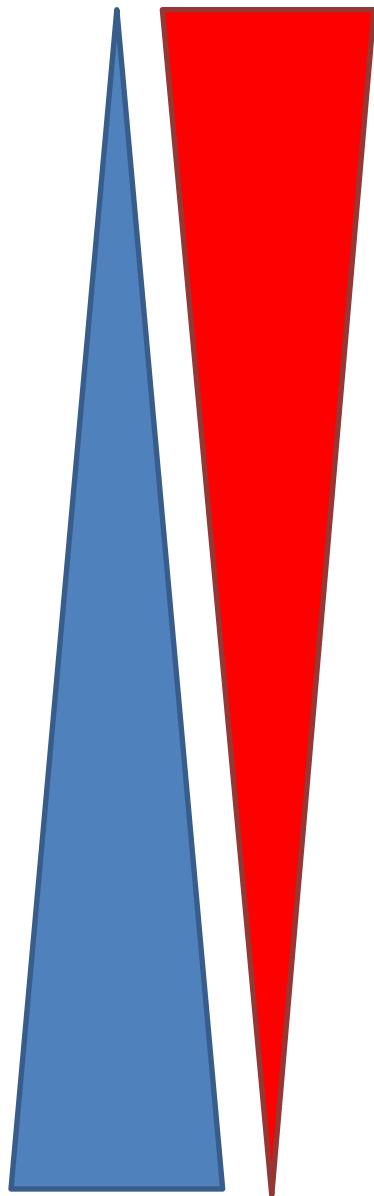
INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

NUJNO

POMEMBNO

RDEČE

težki TELESNI SIMPTOMI
(bolečina, dispnea, slabost, drugi hudi simptomi)
DELIRIJ
DEPRESIJA (samomorilnost)

ORANŽNO

ZAPRTJE
blažji TELESNI SIMPTOMI (nespečnost, inapetenca,
utrujenost, zaspanost)
ČUSTVENE STISKE: anksioznost, depresija
PREHRANJEVANJE

ZELENO

SOCIALNI STATUS
DRUŽINA, POLOŽAJ BOLNIKA ZNOTRAJ DRUŽINE
FINANLNI STATUS
DUHOVNOST

MODRO

ZAPUŠČINA (duhovno, pravno)
SIMBOLIČNA NESMRTNOST
DOBRO POČUTJE
ISKANJE „ISKRIC“

CELOSTNA IN NEPREKINJENA PALATIVNA OSKRBA - MREŽA -

TERCIARNI CENTER

REGIONALNE BOLNIŠNICE

MOBILNI PALIATIVNI TIMI

URGENTNI TIMI

DRUŽINSKI ZDRAVNIK
S PATRONAŽNO SESTRO

LEKARNA, CENTRI ZA
SOCIALNO DELO,...

BOLNIK IN DRUŽINA

DRUŠTVA ZA POMOČ BOLNIKOM
TER HOSPIC GIBANJA

DOMOVI STAREJŠIH OBČANOV

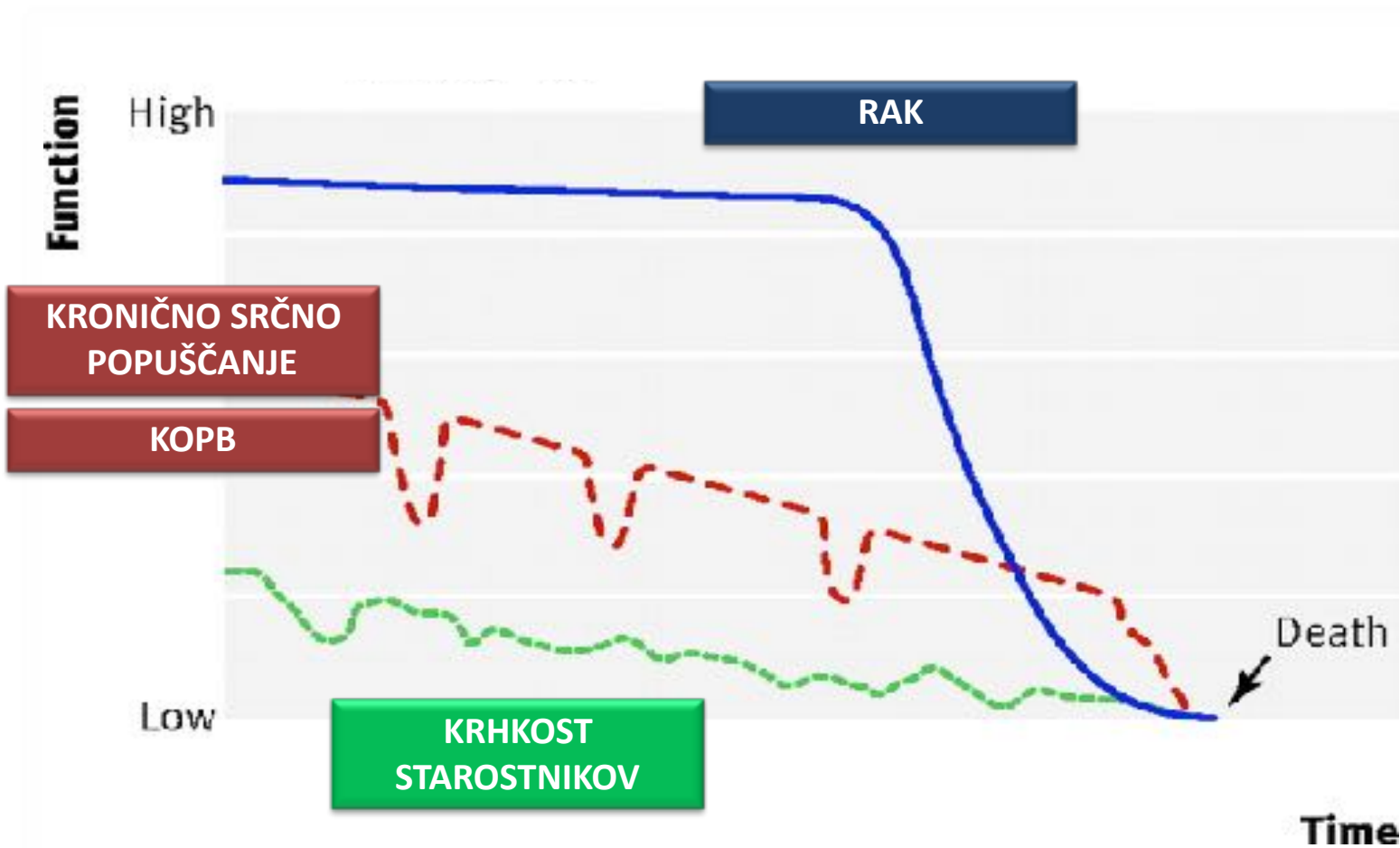

LJUBHOSPIC
Hvaležni i za življenje

Hospic

Murray, S. A et al. BMJ 2008;336:958-959

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

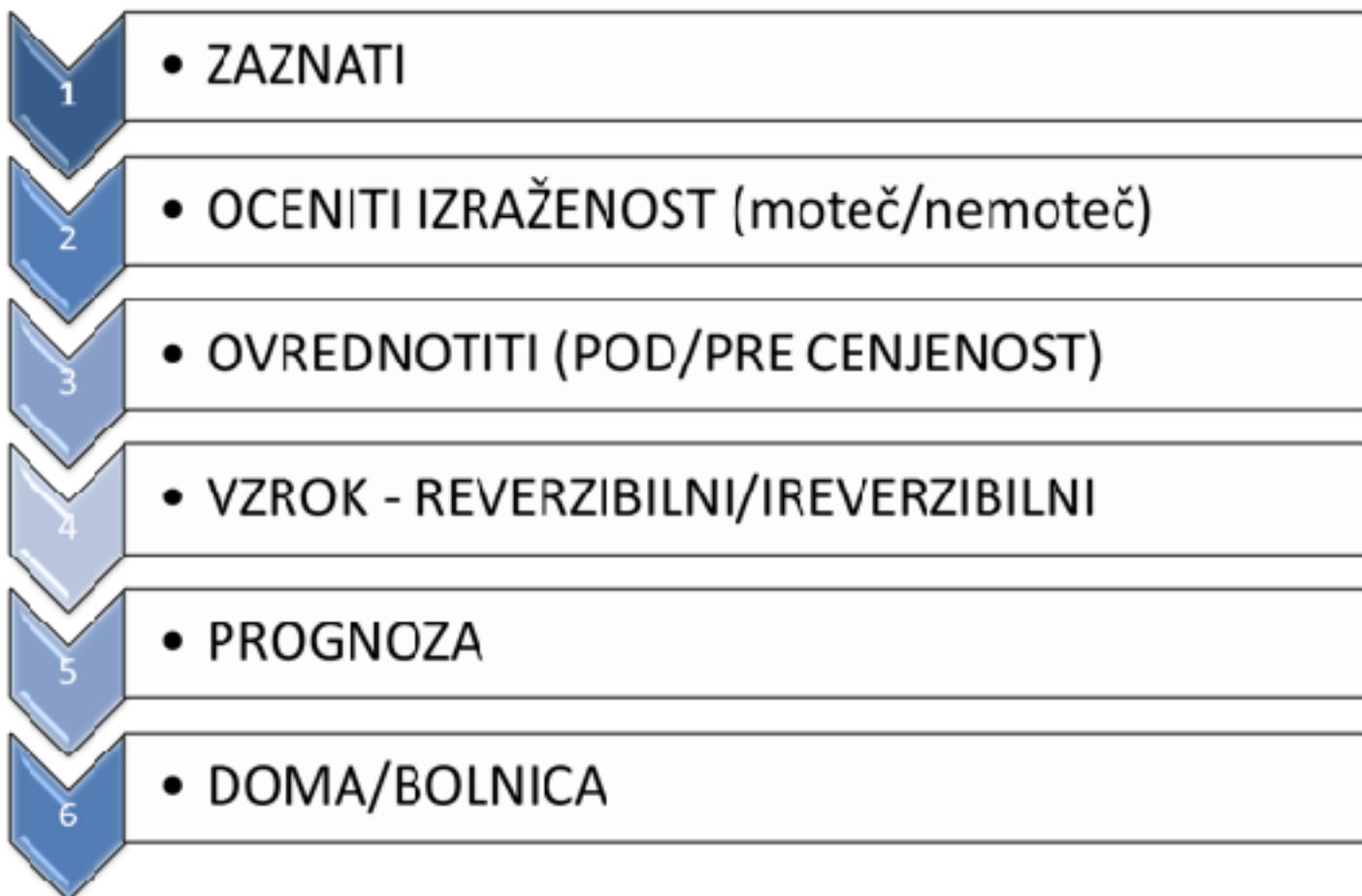
INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

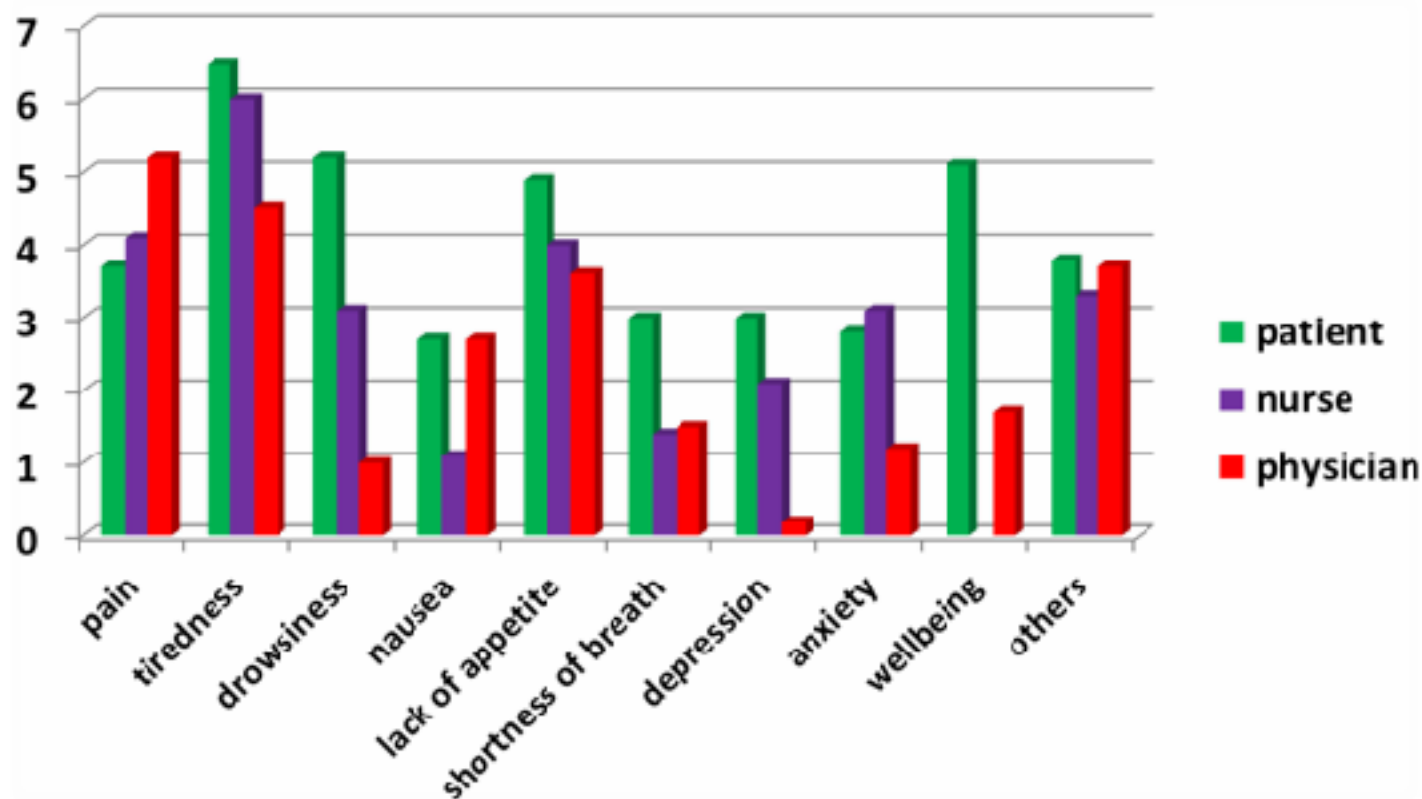
ESMO
European Society
of Medical
Oncology and
Palliative Care

OBRAVNAVA SIMPTOMOV/ZNAKOV V PALIATIVNI OSKRBI

Beleženje simptomi na OI – KDO IZPOLNJUJE VPRAŠANIK? ...

Clinicians can fail to recognize 50-80% of patient concerns during consultation (Ruland et al, *J Am Med Inform Assoc*, 2010)

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

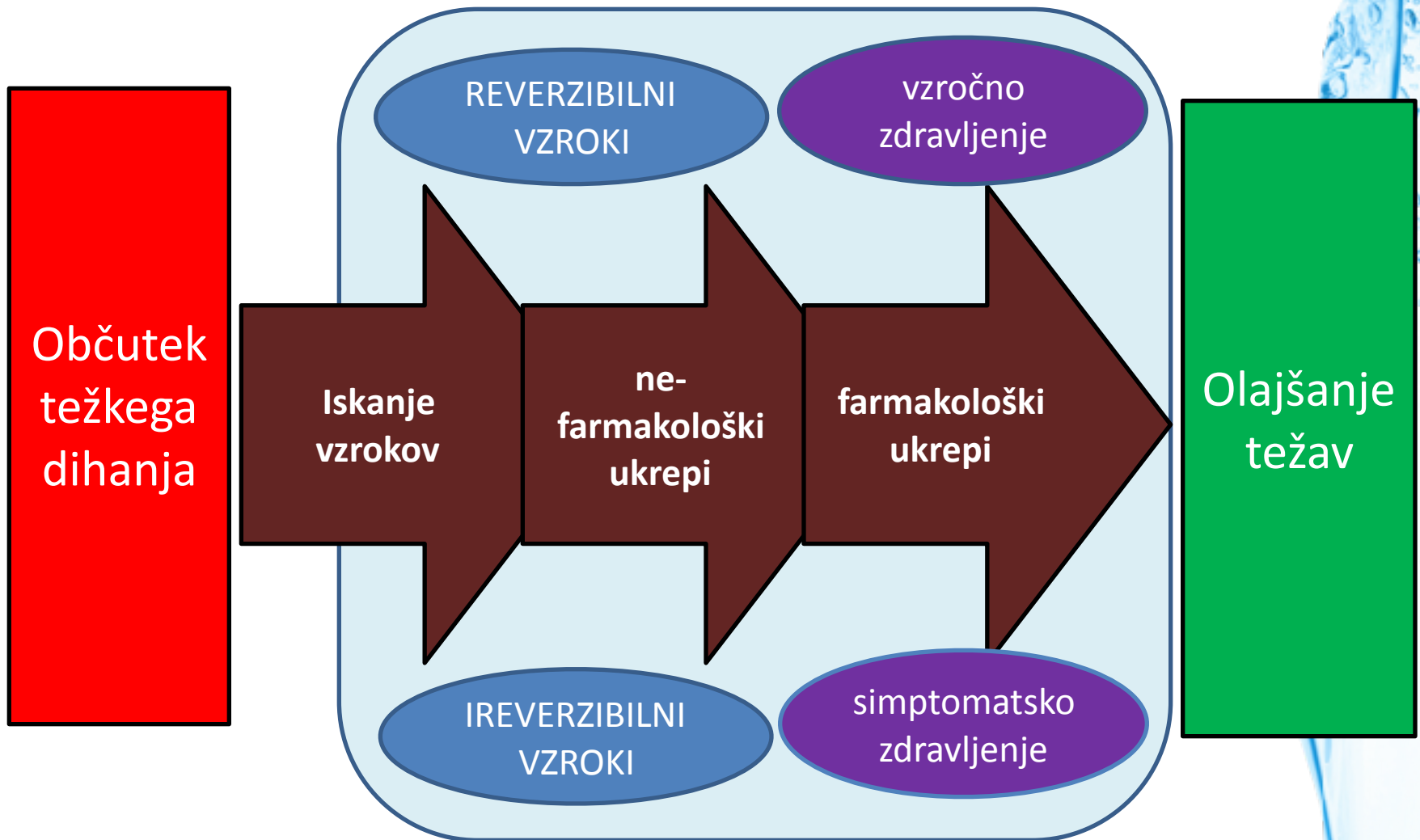

ESMO
European Society
of Medical
Oncology and
Palliative Care

PRISTOP K OBRAVNAVI BOLNIKA s simptomom

PRISTOP K OBRAVNAVI BOLNIKA s simptomom

»Prepoznavanje
in zdravljenje dehidracije
in elektrolitskih motenj
pri umirajočem bolniku«

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

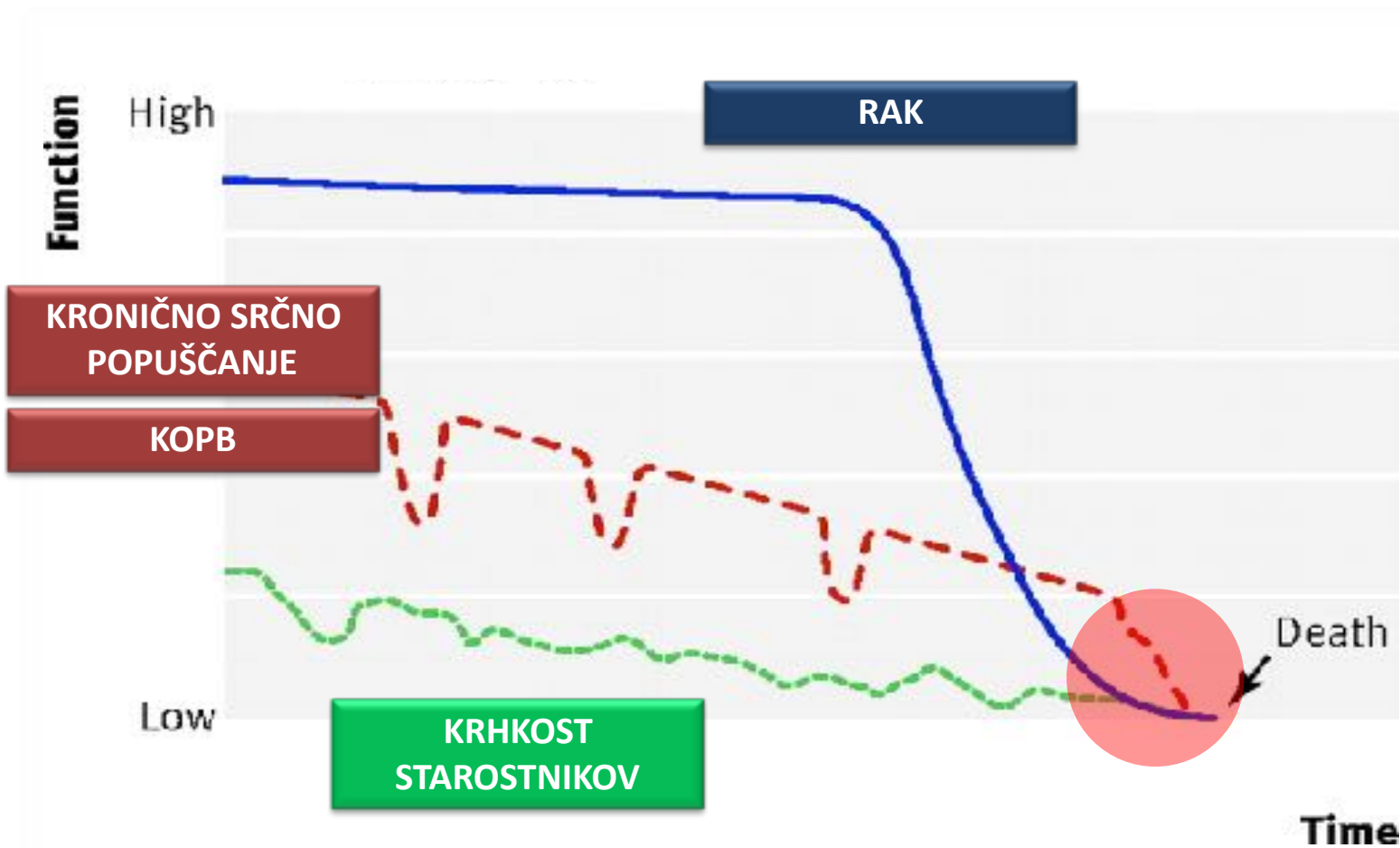
INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

Murray, S. A et al. BMJ 2008;336:958-959

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

OBDOBJE UMIRANJA

- je obdobje paliativne oskrbe, ko je smrt blizu (nekaj dni do dveh tednov)
- v telesu potekajo fiziološki procesi umiranja
- **glavni cilj:** spokojna, neboleča in človeka dostojna smrt.

ZNAKI AKTIVNEGA UMIRANJA pri bolniku z rakom

(povzeto po Liverpool Clinical Pathway)

- bolnik je vezan na posteljo
- tekočino lahko uživa le po požirkih
- je semi-komatozen
- ne more več zaužiti tablet

izpolnjena naj bi bila vsaj 2 kriterija izmed 4

Zakaj je pomembna prepoznava tega obdobja?

Bolnik: izogibanje nepotrebnim postopkom; lajšanje težav; ohranjanje kvalitete življenja in dostojanstva; dostojna smrt

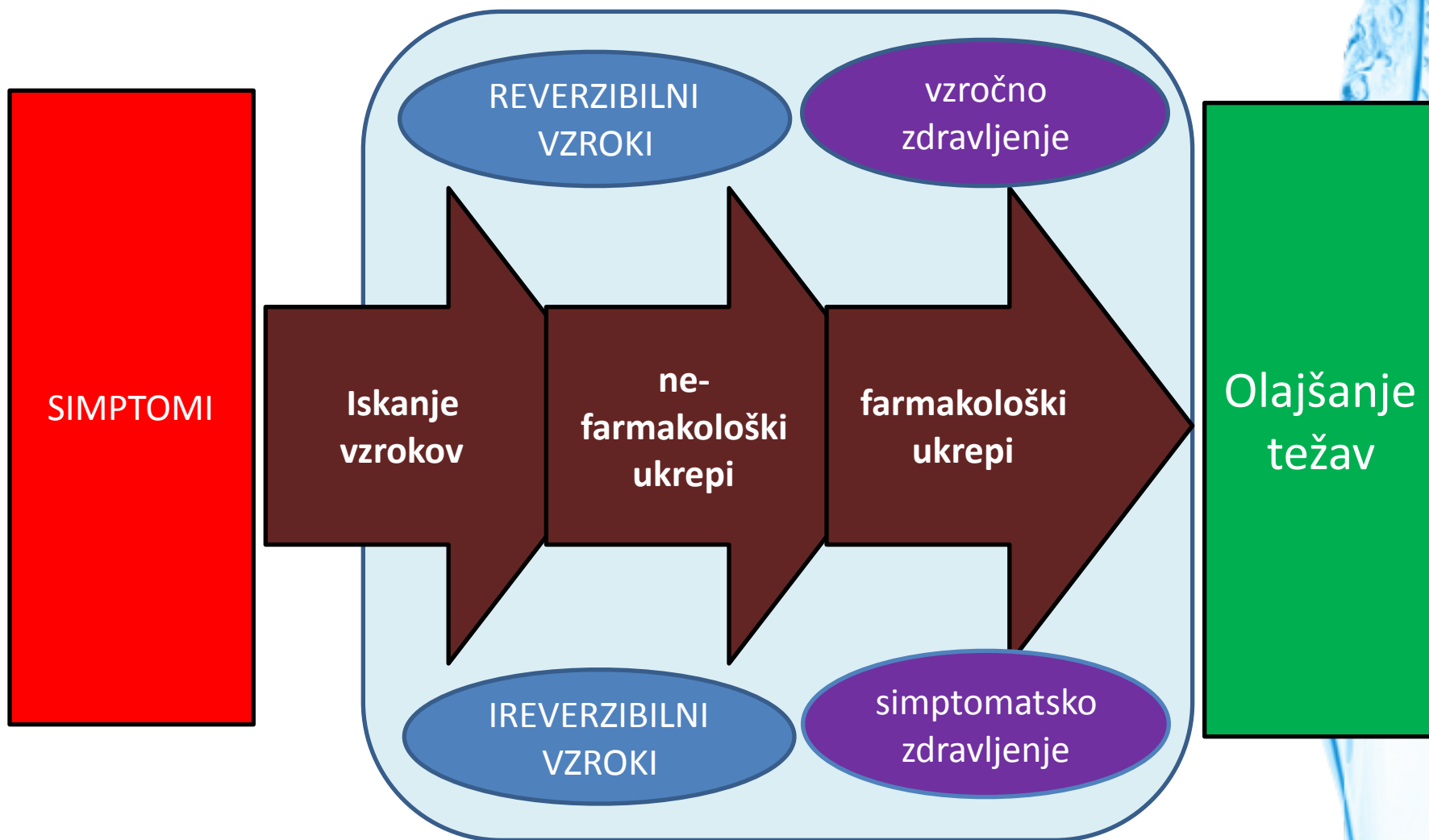
Medicinski tim: izogibanje invazivni diagnostiki/zdravljenju; prepoznava in obvladovanje simptomov; fizična/psihološka/socialna/duhovna podpora

Svojci: razlaga in seznanjenost z boleznijo; pričakovanimi simptomi in ukrepanjem; priložnost za slovo

PRISTOP K OBRAVNAVI BOLNIKA s simptomom

“UČINKI” DEHIDRACIJE V OBDOBJU UMIRANJA:

**boljše počutje ob ukintvi hidracije
(manj sekrecije in kašlja, manj slabosti in
bruhanja, manj pljučnega edema,
perifernih edemov in driske)**

**suha usta – vlaženje ustne sluznice, lizanje
ledenih kock**

Sullivan J. Accepting Death without artificial nutrition or hydration. J General Inter Med. Vol. 8 (April), 1993
Bruera et al.: J Clin Oncol 2013;31:111-8

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

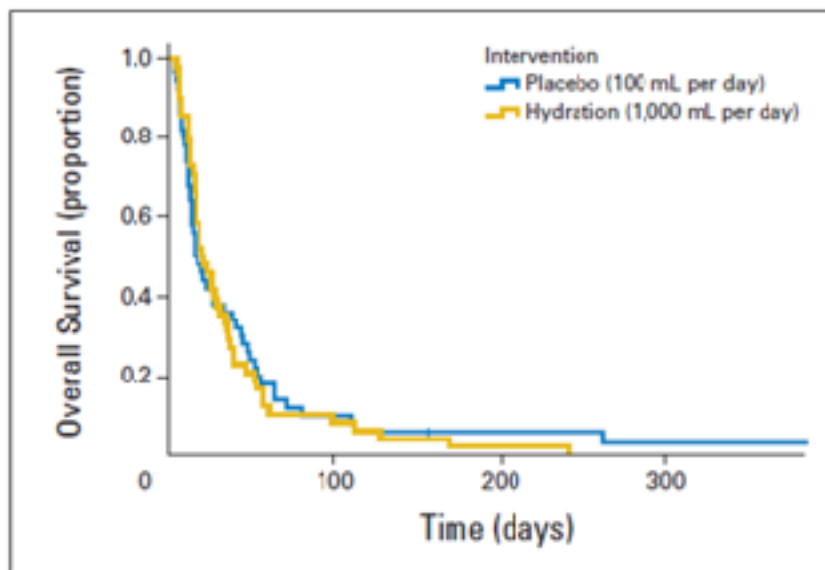

ESMO
European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

Parenteral Hydration in Patients With Advanced Cancer: A Multicenter, Double-Blind, Placebo-Controlled Randomized Trial

Eduardo Bruera, David Hui, Sualini Dalal, Isabel Torres-Vigil, Joseph Trumble, Joseph Roosth, Susan Krauter, Carol Strickland, Kenneth Unger, J. Lynn Palmer, Julio Aho, Susan Frisbee-Hume, and Kenneth Tarleton

Fig 2. Overall survival by hydration status. The median survival was 21 days (range, 13 to 29 days) for the hydration group (gold) and 15 days (range, 12 to 18 days) for the placebo group (blue), with a *P* value of .83 (log-rank test).

Hidracija ni vplivala na:

- Izraženost simptomov
- QoL
- preživetje

V obeh skupinah po intervenciji

- manj simptomov
- boljša QoL

ZAKAJ?

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
European Society
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

»Prepoznavanje
in zdravljenje dehidracije
in elektrolitskih motenj
pri umirajočem bolniku«

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

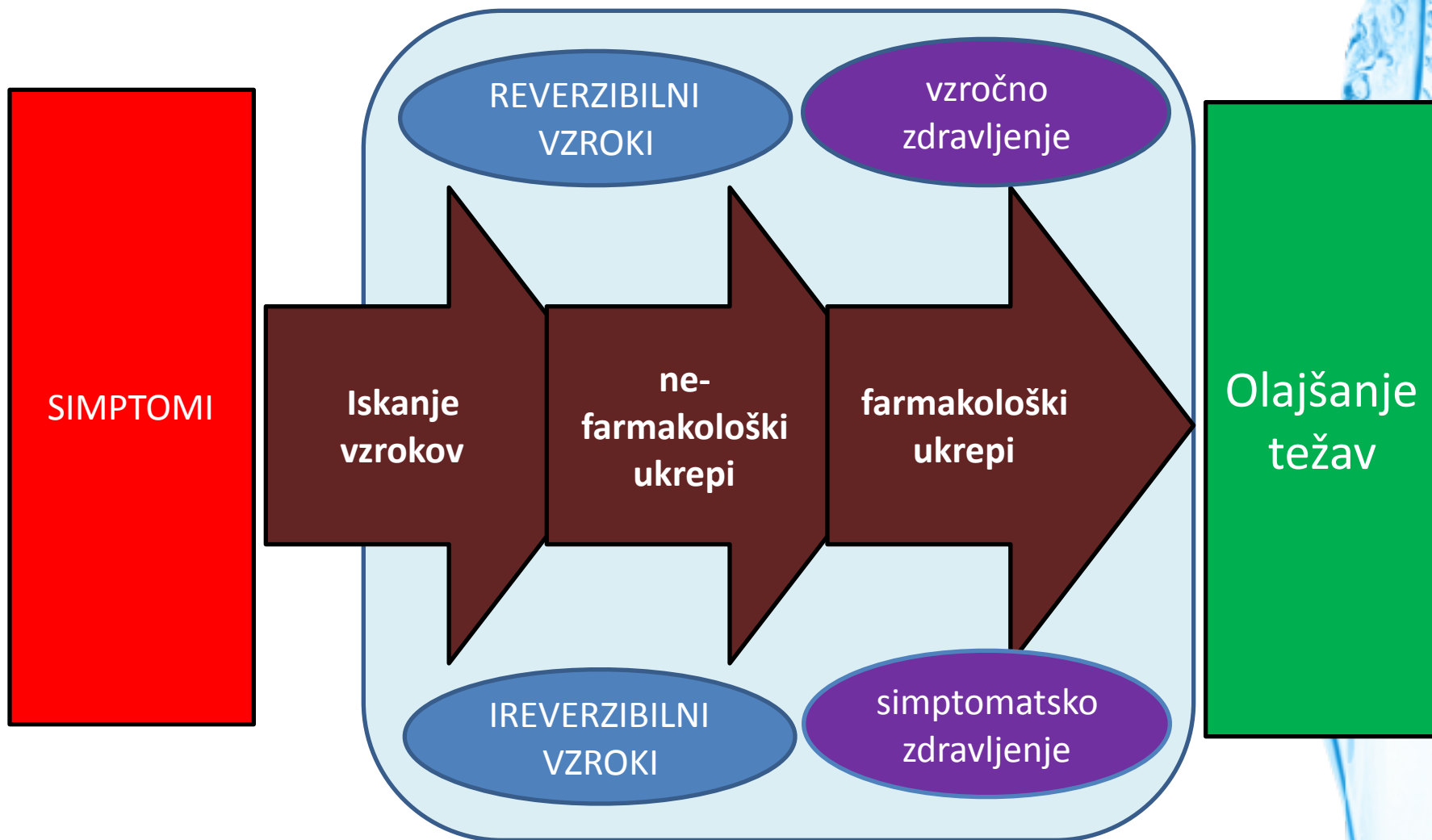
ESMO

European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

PRISTOP K OBRAVNAVI BOLNIKA s simptomom

PRISTOP K OBRAVNAVNI BOLNIKA s simptomom

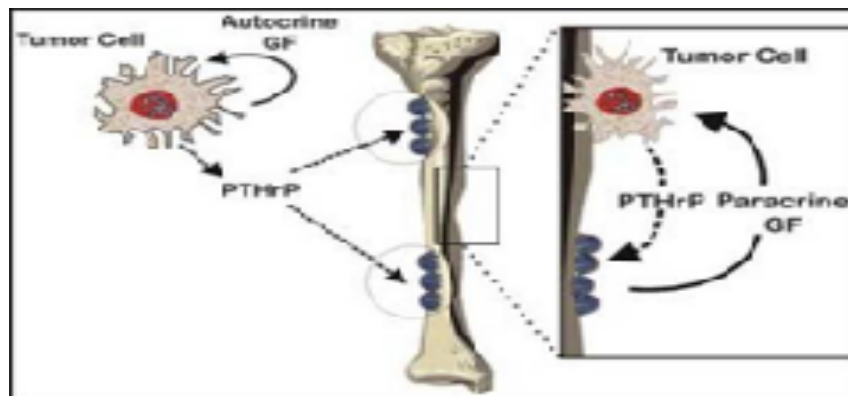
HIPERKALCEMIJA

korigiran Ca (mmol/L) = izmerjeni Ca (mmol/L) – 0,025 x albumin (g/L) +1

10-20%

najpogosteje pri nedrobnoceličnem raku pljuč, raku dojke, multiplem mielomu (40-50%), raku glave in vratu in T-celičnem limfomu

ETIOLOGIJA:

80% paraneoplastično sproščanje peptida podobnega PTH
20% drugo (neposredna destrukcija kosti z metastazami, povečano izločanje kalcitriola – metabolita vitamina D3)

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO
Cooperated Center
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

KLINIČNA SLIKA:

- slabost, bruhanje, zaprtje
- žeja, poliurija
- dehidracija
- zmedenost
- nevrološke motnje
- srčne aritmije

UKREPI:

- 1.SPLOŠNI - odstraniti Ca iz prehrane, korigirati fosfor
- 2.HIDRACIJA z 0,9% fiziološko raztopino (vsaj 2000ml)
- 3.KALCIUREZA – po ustrezni hidraciji lahko stimuliramo s furosemidom
- 4.BISFOSFONATI – po ustrezni hidraciji

- odgovor lahko pričakujemo v 2-4 dneh
- 60-90% bolnikom se kalcij normalizira med 4.-7.dnevom
- normokalcemija traja 1-3 tedne
- bisfosfonati v obliki tablet in IV aplikacij

Slovensko združenje
paliativne in hospic oskrbe

ONKOLOŠKI
INŠTITUT
LJUBLJANA

INSTITUTE
OF ONCOLOGY
LJUBLJANA

ESMO

European Centre
of Integrated
Oncology and
Palliative Care

Dying

... a journey from the known life of this world

... to the unknown of what lies ahead.

Projekt METULJ

za bolnike z neozdravljivo
bolezniijo in njihove bližnje

VSEBINE

- telesni simptomi
- nega bolnika
- psihološka podpora
- duhovna podpora
- socialna podpora
- **zadnji dnevi**